

KS. STANISŁAW BISTA

Z PRAC NAD REWIZJĄ KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO¹

Treść: I. Wstęp. II. Zasadnicze problemy związane z odnową prawa kanonicznego.. 1. Podstawowe zasady rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. 2. Ustalenie prowizorycznego układu systematycznego nowego Kodeksu. 3. Kodeks kościelnego prawa konstytucyjnego. III. Zakończenie.

I. WSTĘP

Idea rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego², która dojrzewała od lat³, została podjęta przez papieża Jana XXIII⁴. Wśród najważniejszych bowiem zagadnień, które papież uczynił w 1959 r. wyznacznikami programu swojego pontyfikatu, znalazła się również reforma KPK⁵. Pierwszym krokiem w kierunku jej realizacji było powołanie do życia przez Jana XXIII w dniu 28 marca 1963 r. Papieskiej Komisji dla Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego⁶.

Na pierwszym posiedzeniu PKRK w dniu 12 listopada 1963 r., które miało raczej charakter poufnego spotkania⁷, uzgodniono, że właściwe, oficjalne prace nad rewizją KPK należy rozpocząć dopiero po zakończeniu Soboru Watykańskiego II, a tymczasem można podjąć prace przygotowawcze, które jednak będą miały prywatny, nieoficjalny charakter⁸. Ta decyzja nie była wcale wyrazem kunktatorstwa czy przesadnej ostroż-

¹ Artykuł nie omawia całokształtu spraw związanych z rewizją Kodeksu Prawa Kanonicznego i dlatego nosi tytuł: „Z prac...”. Jest oparty głównie o dwa pierwsze numery biuletynu informacyjnego wydawanego przez Papieską Komisję dla Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego pod nazwą „Communicationes”. Pierwszy jego numer wyszedł w czerwcu 1969 r., drugi w grudniu tegoż roku. Określenie „Communicationes” jako biuletynu informacyjnego usprawiedliwia wstępna nota wydawcy („Propositum et mens”) zamieszczona w pierwszym numerze na s. 3. — W dalszym ciągu artykułu zamiast pełnej nazwy „Communicationes”, n. 1, Iunio 1969; n. 2, Decembri 1969 zostanie użyty skrót: COM 1; COM 2.

² W dalszym ciągu artykułu zostanie użyty skrót: KPK.

³ Por. P. Huizing, *Reforma prawa kanonicznego*, Concilium 1—10 (1965-6), Poznań — Warszawa 1968, 631—651.

⁴ „L'idea di una nuova codificazione non sorse spontanea nella mente di Papa Giovanni — riferisce il card. P. Felici — come quella del Concilio: gli fu suggerita da altri” — V. Faggiolo, *Diritto canonico. W: Dizionario del Concilio Ecumenico Vaticano secondo*, Direttore S. Garofalo, Roma 1969, 1028.

⁵ AAS 51 (1959) 68—69; 498.

⁶ AAS 55 (1963) 363—364. — W dalszym ciągu artykułu zostanie użyty skrót: PKRK.

⁷ „Emmi Patres Cardinales suam primam Sessionem, vel potius adunationem confidentialem die 12 novembris 1963 habuerunt...” (COM 1, 36).

⁸ COM 1, 36.

ności w podejściu do prac kodyfikacyjnych. Była ona po prostu podyktowana koniecznością odczekania na wyniki obrad Soboru, którego uchwały według intencji promotora rewizji KPK, papieża Jana XXIII, miały być drogowskazem dla odnowy prawa kościelnego.

Przypomnienie sytuacji wyjściowej rewizji KPK pozwala lepiej zrozumieć trudności, na jakie napotykają prace nad „aggiornamento” prawa kanonicznego, w którym na pierwsze miejsce wysuwa się dostosowanie tegoż prawa do położenia i potrzeb współczesnego posoborowego Kościoła. Równocześnie może ono dopomóc w rozładowaniu zrozumiałej skądinąd niecierpliwości oczekiwania na nową kodyfikację.⁹

II. ZASADNICZE PROBLEMY ZWIĄZANE Z ODNOWĄ PRAWA KANONICZNEGO

1. Podstawowe zasady rewizji KPK

Każda nowa kodyfikacja prawa wymaga uprzedniego sprecyzowania zasad, według których powinny przebiegać prace kodyfikacyjne. Bez takiego ustalenia wytycznych żadna kodyfikacja nie może osiągnąć swojego zamierzonego celu. Dlatego również przy podjęciu dzieła opracowania nowego zbioru prawa kościelnego problem ten wysunął się na pierwsze miejsce. Doniosłość tego problemu zwiększał jeszcze fakt, że w tym wypadku nie chodziło o wydanie poprawionej reedycji KPK, ale o dogłębną odnowę prawa kanonicznego w duchu uchwał Soboru Watykańskiego II.¹⁰ Fakt ten podkreślił dobitnie papież Paweł VI w swoim przemówieniu wygłoszonym do uczestników Międzynarodowego Kongresu Kanonistów w dniu 25 maja 1968 r., mówiąc o pracach PKRK: „...pleno et alacri itinere procedit labor et opus Commissionis, quae ideo constituimus ut leges iuris canonici, secundum praescripta Oecumenici Concilii Vaticani secundi, renovarentur”.¹¹ Sobór bowiem wysunął wiele postulatów pod adresem reformy prawa kościelnego, które miały charakter prawdziwych wniosków „de lege ferenda”.

Opracowanie podstawowych zasad rewizji KPK było owocem zespołowej pracy PKRK, zarówno jej komisji kardynalskiej, jak i konsultorów. Nie od rzeczy będzie również podkreślić wkład teologów i kanonistów, którzy wysunęli wiele propozycji i sugestii odnośnie do tego zagadnienia, ukazując równocześnie jego skomplikowaną i niełatwą do rozwiązania problematykę.¹²

Zadanie zredagowania schematu podstawowych zasad rewizji KPK otrzymała komisja koordynacyjna konsultorów PKRK (*Coetus Coordinationis seu Centralis*).¹³ Komisja koordynacyjna na posiedzeniu w dniach 3—8 kwietnia 1967 r. przedyskutowała szczegółowo i zaaprobowwała ten

⁹ Por. kard. P. Felici, *A che punto è la preparazione del Codice?* W: COM 1, 71—75 (przedruk z *L'Osservatore Romano* z dnia 7. 5. 1969 r.).

¹⁰ Por. kard. P. Felici, *Relatio circa „Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant”*. W: COM 2, 86—87.

¹¹ AAS 60 (1968) 337.

¹² Por. W. Ry mar z, OFM Cap, *Odnowa prawa kanonicznego w świetle wypowiedzi kanonistów*, W: *Prawo Kanoniczne* 10 (1967) n. 1—2, 38—48; P. Huizing, art. cyt., 634—636.

¹³ COM 1, 44—45.

schemat, a następnie kardynał Perykles Felici, przewodniczący PKRK, przesłał go wszystkim członkom komisji kardynalskiej dla wniesienia poprawek i propozycji¹⁴ oraz konferencjom biskupów poszczególnych krajów celem przygotowania wniosków na zbliżający się I Synod Biskupów.¹⁵ Z kolei papież Paweł VI postanowił, aby biskupi zajęli się tym problemem w czasie obrad I Synodu, tzn. odpowiedzieli na pytanie, czy nowy kodeks ma być opracowany według wytycznych przedstawionych przez PKRK.¹⁶

Pierwszy Synod Biskupów obradował nad problematyką prawa kanonicznego w dniach od 30 września do 4 października 1967 r. Wstęp do dyskusji synodalnej stanowiła relacja kardynała Felici, który przedstawił dotychczasowy stan prac nad rewizją KPK i omówił przygotowany przez PKRK projekt schematu podstawowych zasad tejże rewizji.¹⁷ Schemat ten, zatytułowany: *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*, składał się z następujących 10 części:

1. „Prooemium et de indole iuridica Codicis.
2. De fori externi et interni positione in iure canonico.
3. De quibusdam mediis fovendis curam pastorem in Codice.
4. De incorporatione facultatum specialium in ipso Codice.
5. De applicando principio subsidiariorum in Ecclesia.
6. De tutela iurium personarum.
7. De ordinanda procedura ad tuenda iura subiectiva.
8. De ordinatione territoriali in Ecclesia.
9. De recognoscendo iure poenali.
10. De nova dispositione systematica Codicis Iuris Canonici”.¹⁸

Po bardzo ożywionej dyskusji w auli synodalnej, w której wzięło udział 49 biskupów — oprócz tego jeszcze 29 zgłosiło na piśmie swoje propozycje¹⁹ — odbyło się w dniu 7 października głosowanie nad schematem zasad rewizji KPK. Uczestnicy Synodu głosowali nad poszczególnymi częściami schematu.²⁰ Po obliczeniu wyników głosowania okazało się, że biskupi przyjęli w zasadzie zarówno cały schemat, jak i jego poszczególne partie. Nie było bowiem na 187 głosujących ani jednego głosu odrzucającego cały schemat, bo tylko pięciokrotnie miał miejsce głos „non placet” odnośnie do niektórych części schematu. Liczni natomiast ojcowie synodalni zgłosili swoje poprawki i zastrzeżenia co do jego poszczególnych części — w sumie głosów *iuxta modum* było 434. Nie należy się jednak sugerować tak wielką liczbą głosów *iuxta modum*, ponieważ głosów *placet*, czyli przyjmujących poszczególne partie schematu bez za-

¹⁴ Tamże, 55.

¹⁵ Por. ks. A. Przybyła, *Prawo kanoniczne w świetle obrad Synodu Biskupów, Ateneum Kapańskie* 60 (1968) 160. — Tego szczegółu COM 1—2 nie podają.

¹⁶ COM 1, 55.

¹⁷ COM 2, 86—91.

¹⁸ COM 1, 55. Całość schematu została opublikowana w COM 2, 77—85. — Ponieważ omówienia podstawowych zasad rewizji KPK, relacji kardynała Felici oraz dyskusji synodalnej zostały już przedstawione w polskiej literaturze kanonistycznej, pomijam to zagadnienie. Zob. W. Wójcik, *Prace nad nowym Kodeksem Prawa Kanonicznego*, Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 12 (1969) n. 2, 45—50; ks. A. Przybyła, art. cyt., 160—171.

¹⁹ Por. V. Faggiolo, dz. cyt., 1029.

²⁰ Szczegółowe wyniki głosowania zreferował ks. A. Przybyła, art. cyt., 171—172.

strzeżeń, było 1431, co oznaczało, że zostały one przyjęte większością przynajmniej $\frac{2}{3}$ głosów, która wynosiła 124 głosy.²¹ Taki bilans głosowania oznaczał niejako votum zaufania episkopatu światowego dla dotychczasowych prac PKRK. Ponieważ jednak biskupi zgłosili stosunkowo dużą ilość poprawek, powołano na wniosek kardynała Felici specjalną komisję, która miała zająć się ich opracowaniem i przekazaniem PKRK.²² Ponadto PKRK ze swej strony postanowiła ogłosić drukiem specjalne wydawnictwo zawierające najważniejsze materiały z obrad I Synodu Biskupów nad odnową prawa kanonicznego. W wydawnictwie tym znalazły się następujące pozycje:

1. *„Principia directiva quae pro recognitione Codicis Iuris Canonici a competenti Pontificia Commissione proposita sunt.*

2. *Relatio qua E.mus ac Rev.mus Dominus Cardinalis Pericles Felici, huius Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici recognoscendo Praeses, haec principia Synodo Episcoporum tanquam Relator proposuit ac illustravit.*

3. *Responsiones quas ipse E.mus ac Rev.mus Relator dedit ad animadversiones Patrum Synodaliū circa proposita principia.*

4. *Exitus manifestanionis sententiae Patrum Synodaliū, cum recensione modorum propositorum*”.²³

Wszyscy członkowie PKRK — zarówno kardynałowie, jak i konsultorowie — otrzymali ten zestaw materiałów jako obowiązującą wytyczną dla ich dalszej pracy nad rewizją KPK.²⁴

Obrady I Synodu Biskupów nad odnową prawa kościelnego były praktycznym przejawem udziału episkopatu światowego w tym dziele. Udział ten był przewidziany od samego początku podjęcia oficjalnych prac PKRK. Bezpośrednio bowiem po zakończeniu Soboru Watykańskiego II kardynał Piotr Ciriaci, ówczesny przewodniczący PKRK, wystosował w dniu 15 stycznia 1966 r. list do przewodniczących poszczególnych konferencji biskupów. List ten był zaproszeniem biskupów całego Kościoła Katolickiego do współpracy w rewizji KPK: „...ut in opere Codicis recognitionis activam quantum fieri possit partem habeant universi mundi Episcopi”.²⁵ Zaproszenie skierowane do episkopatu światowego było jak najbardziej zgodne z duchem Soboru. Było ono równocześnie ujawnieniem prawdziwych intencji prawodawcy kościelnego, tj. Stolicy Apostolskiej, która zamierzone dzieło odnowy prawa kanonicznego chciała od samego jego zarania uczynić owocem przemyśleń i współpracy całego Kościoła.

2. Ustalenie prowizorycznego układu systematycznego nowego Kodeksu

Ostatnia, 10. część schematu podstawowych zasad rewizji KPK, przedstawionego na I Synodzie Biskupów, dotyczyła konieczności opracowa-

²¹ COM 1, 55—56; COM 2, 99—100.

²² Por. k.s. A. Przybyła, art. cyt., 172. — COM 1—2 nie podają tej informacji.

²³ COM 1, 56. — Większość tych materiałów została opublikowana w COM 2, 78—100.

²⁴ COM 1, 56.

²⁵ Tamże, 43.

nia nowego układu systematycznego dla przyszłego Kodeksu. W tej części, zatytułowanej *De nova dispositione systematica Codicis Iuris Canonici*, zostały omówione wytyczne, według których powinna przebiegać praca w tym zakresie. Stwierdzono w nich, że wprowadzenie w życie podstawowych zasad rewizji KPK domaga się ustalenia nowego układu systematycznego dla przyszłego zbioru prawa kościelnego. Dotychczasowy układ KPK był zresztą nieomal od początku kwestionowany przez wielu kanonistów, zwłaszcza na odcinku drugiej i trzeciej księgi, a po Soborze Watykańskim II okazał się jeszcze mniej przydatny niż poprzednio. Dlatego należy zrehabilitować nowy układ systematyczny, który był by zgodny z duchem i treścią uchwał soborowych i naukowymi wymogami współczesnej legislacji kościelnej. Taki jednak układ będzie mógł powstać dopiero w toku rewizji poszczególnych części KPK, ponieważ ustalenie jego *a priori* napotyka na zbyt wielkie trudności.²⁶

Prace nad redakcją nowego układu systematycznego rozpoczęto wkrótce po zakończeniu I Synodu Biskupów. W listopadzie 1967 r. został powołany do życia specjalny zespół roboczy dla przestudiowania tego zagadnienia (*Coetus de ordinatione systematica novi Codicis*). Uznano bowiem, że nadszedł po temu właściwy już czas, ponieważ PKRK miała do dyspozycji zarówno zatwierdzone przez Synod zasady rewizji KPK, jak również dysponowała już dwuletnim doświadczeniem zebrany w toku dotychczasowych prac kodyfikacyjnych, zwłaszcza przez zespoły robocze konsultorów.²⁷

Zespół *De ordinatione systematica novi Codicis* otrzymał jako zadanie rozstrzygnięcie kwestii ujętej w formie pytania:

*„Utrum in hoc novo Codice perficiendus sit ordo systematicus praesentis Codicis Iuris Canonici, debite renovatus, an novus ordo systematicus adoptandus sit et quibusdam innixus principiis”.*²⁸

Przystępując do swej pracy miał on więc do wyboru dwa rozwiązania: albo poprawienie dotychczasowego układu systematycznego KPK, albo opracowanie całkiem nowego. Jak było do przewidzenia, na podstawie dotychczasowych prac nad odnową prawa kanonicznego, została wybrana druga możliwość.

Konsultorowie zdecydowali się na odejście od układu systematycznego KPK z dwóch przede wszystkim względów. Po pierwsze zaważyły na tym kroku niedoskonałości w dotychczasowym układzie, na które od dawna już zwracali uwagę teologowie i kanoniści,²⁹ a zwłaszcza:

1. zbytnie oparcie KPK o system prawa rzymskiego, które wysuwało na pierwsze miejsce prawo prywatne, co spowodowało brak uwzględnienia prawa publicznego Kościoła w kodyfikacji z 1917 r. oraz przesłonięcie prawa publicznego wewnętrznego, czyli konstytucyjnego przez prywatne prawo osobowe;

2. pomieszanie materii prawnej w trzeciej księdze KPK *De rebus*;

3. brak dostatecznego uwypuklenia różnicy między poszczególnymi rodzajami władzy w Kościele.

²⁶ COM 2, 85.

²⁷ Tamże, 102.

²⁸ Tamże.

²⁹ Por. m. i. A. Müller — F. Elsener — P. Huizing, *Vom Kirchenrecht zur Kirchenordnung?* (Offene Wege n. 7), Einsiedeln — Zürich — Köln 1968.

Drugim względem, który przyczynił się do zerwania ze starym układem, były propozycje wysuwane przez kanonistów w przedmiocie redakcji nowego Kodeksu i udoskonalenia jego układu systematycznego,³⁰ które wypływały z dwóch głównie motywów:

1. z chęci uniknięcia błędów KPK i uzupełnienia prawa kościelnego przepisami, których domagają się nowe warunki życia i działania wspólnoty Ludu Bożego;

2. z konieczności przystosowania zarówno treści jak i formy całości prawa kościelnego do wymogów eklezjologii zawartej w uchwale Soboru Watykańskiego II.³¹

Po opracowaniu pisemnych votów przez konsultorów, okazało się, że wszyscy byli jednomyślni co do konieczności opracowania nowego układu systematycznego przyszłego Kodeksu, a ponadto wszyscy jednogłośnie stwierdzili, że prawo konstytucyjne Kościoła tworzy odrębny dział prawa kanonicznego i dlatego powinno znaleźć się w nowym Kodeksie. Ten drugi postulat spowodował jednak, że wyłoniły się dwa ze sobą wzajemnie powiązane pytania, które wymagały uprzedniego rozstrzygnięcia („*quaestiones praeiudiciales*”):

1. czy prawo konstytucyjne Kościoła należy zredagować w postaci jakiejś ustawy zasadniczej (*Lex fundamentalis*) odrębnie od Kodeksu zawierającego przepisy dotyczące karności kościelnej (*Codex disciplinaris*)?

2. czy wobec tego taki Kodeks dyscyplinarny powinien być wspólny — przynajmniej w pewnej mierze — dla Kościoła Łacińskiego i dla Kościołów Wschodnich, albo obowiązywać tylko Kościół Łaciński?³²

Wśród konsultorów nie było natomiast jednomyślności co do kształtu wewnętrznego układu systematycznego przyszłego Kodeksu, tzn. co do sposobu ułożenia i rozłożenia poszczególnych jego części, nawet w wypadku, gdyby to miał być Kodeks zawierający wyłącznie przepisy dyscyplinarne. Chociaż wszyscy wychodzili z założenia, że powinno się opracować taki nowy układ systematyczny, który by najlepiej odpowiadał wymogom doktrynalnym eklezjologii soborowej, społecznym warunkowaniom położenia Kościoła we współczesnym świecie i jego w nim zadaniom apostołskim oraz zasadom wewnętrznej zawartości systemu prawnego i praktycznej użyteczności prawnej, zaproponowali różne rozwiązania, które miały wprowadzić pewne punkty styczne, ale równocześnie wykazywały daleko idące rozbieżności.³³ Takiego stanu rzeczy należało się raczej spodziewać wobec bardzo rozbieżnych propozycji dotyczących systematycznego układu nowego Kodeksu, jakie od lat pojawiały się w literaturze kanonistycznej.³⁴

Dla rozstrzygnięcia wszystkich problemów, jakie wyłoniły się z opracowanych przez konsultorów votów, zwołane zostało posiedzenie zespołu *De ordinatione systematica novi Codicis*, które trwało od 2 do 4 kwietnia 1968 r. Na początku sesji konsultorowie raz jeszcze jednomyślnie

³⁰ Por. W. Rymarz, OFM Cap, art. cyt., 38—48; P. Huizing, *Reforma prawa kanonicznego...*, 634—636.

³¹ COM 2, 102—104.

³² Tamże, 104.

³³ Tamże, 104—105.

³⁴ Por. trzy typowe pod tym względem przykłady zreferowane przez P. Huizinga, art. cyt., 635—636.

stwierdzili, że opracowanie nowego układu systematycznego przyszłego kodeksu jest bezwzględnie konieczne. Z kolei zostały rozstrzygnięte obydwie *quaestiones praeiudiciales*. Postanowiono mianowicie opowiedzieć się za sporządzeniem odrębnego Kodeksu lub ustawy zasadniczej Kościoła (*Codex seu Lex Fundamentalis Ecclesiae*), który by zawierał prawo konstytucyjne Kościoła Katolickiego (*ius constitutionale Ecclesiae Catholicae*)³⁵ oraz za przygotowaniem Kodeksu dyscyplinarnego przeznaczonego wyłącznie dla Kościoła Łacińskiego, ale tak zredagowanego, że mógłby ewentualnie służyć również innym rytom, o czym — rzecz jasna — nie jest władna orzekać PKRK.³⁶

Po rozstrzygnięciu tych wstępnych kwestii konsultorowie przystąpili do dyskusji nad wewnętrznym układem systematycznym nowego Kodeksu. W wyniku tej dyskusji okazało się, że są problemy, co do których znaleziono jednomyślne rozwiązanie oraz takie, które będą wymagały przegłosowania dla ustalenia ich ostatecznego rozstrzygnięcia.

Konsultorowie byli zgodni co do tego, że:

1. w myśl przepisu kan. 2 KPK również nowy Kodeks nie powinien zawierać przepisów prawa liturgicznego jako takiego;

2. należy wyłączyć z nowego Kodeksu przepisy prawne dotyczące procesu beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego;

3. ogólne prawa prawne dotyczące powiązań Kościoła z otaczającym go światem i wielką rodziną ludzką — jak np. zagadnienie wolności Kościoła — winny się znaleźć w zbiorze ustaw konstytucyjnych, przy czym nie sprecyzowano bliżej, czy te prawa należy nazwać prawem publicznym zewnętrznym (*ius publicum externum*), czy prawem kościelnym zewnętrznym (*ius ecclesiasticum externum*), czy też prawem międzynarodowym (*ius internationale*);

4. w tej części Kodeksu, która będzie traktowała o Ludzie Bożym, należy umieścić przepisy prawne określające statut osobowy ogółu wiernych (*statutum personale omnium christifidelium*), następnie określić prawa i obowiązki poszczególnych grup wiernych wynikające z pełnienia właściwych im zadań w Kościele, przy czym jednak te statuty zawierające jedynie prawa osobowe trzeba w odpowiedni sposób odróżnić od uprawnień koniecznych dla wykonywania różnych zadań i obowiązków w Kościele;

5. wydaje się być rzeczą niemożliwą, aby nadal zachować obecną strukturę trzeciej księgi KPK, ponieważ pod nazwą rzeczy zawiera ona w sobie materię prawną z różnych i wzajem wykluczających się dziedzin.³⁷

Pozostałe problemy dotyczące wewnętrznej struktury układu systematycznego przyszłego kodeksu, co do których konsultorowie nie znaleźli jednomyślnego rozwiązania, przedłożono im w formie pytań celem znalezienia na nie odpowiedzi drogą głosowania. Kolejność pytań wynikała wyłącznie ze względów praktycznych, tzn. odpowiadała porządkowi, w jakim poszczególne problemy były dyskutowane na posiedzeniach.

³⁵ Terminu „prawo konstytucyjne” używam za polskim tłumaczeniem artykułu H. Heimerla, *Zasady kościelnych ustaw konstytucyjnych*, Concilium 1—10 (1966-7). Poznań — Warszawa 1969, 475—481.

³⁶ COM 2, 105—106.

³⁷ Tamże, 106.

Jest w nich stale mowa o „odrębnych częściach” (*partes distinctae*) przyszłego Kodeksu zamiast stosowania tradycyjnej nazwy „księga” (*liber*), a to dlatego, aby nie wywołać wrażenia, że chce się z góry przesądzić o nazwie, jaką w przyszłości mają otrzymać poszczególne grupy przepisów prawnych.³⁸

Cały zestaw pytań, które konsultorowie mieli rozstrzygnąć poprzez głosowanie, składał się z 9 części:

1. „*An placeat ut in Codice recognoscendo componantur variae partes inter se distinctae, quamvis connexae, in quibus nempe diversae materiae tractentur?*” — Głosowanie (9 głosów *placet*, 1 *non placet*) ujawniło, że konsultorowie przyjęli podział przyszłego Kodeksu na odrębne części.

2. „*An placeat ut in parte distincta conficiatur legislatio de tribus munibus in Ecclesia, videlicet: 1ª pars: De Magisterio ecclesiastico seu de munere docendi; 2ª pars: de Sacramentis et de cultu divino (ubi agetur etiam de locis et temporibus sacris), seu de munere sanctificandi; 3ª pars: de regimine Ecclesiae seu de munere regendi, id est de variis organis regiminis et de exercitio potestatis regiminis, tum in Ecclesia universali tum in Ecclesiis particularibus?*”

— W wyniku głosowania (8 głosów *placet*, 2 *non placet*) konsultorowie opowiedzieli się za umieszczeniem w odrębnej części Kodeksu prawodawstwa dotyczącego trzech urzędów w Kościele, zalecając w pierwszej jej partii o zadaniu nauczycielskim Kościoła omówienie jego Urzędu Nauczycielskiego; w drugiej, zajmującej się jego zadaniem uświęcenia, opracowanie przepisów prawnych dotyczących sakramentów, sakramentaliów, kultu Bożego oraz miejsc i czasów świętych; a w trzeciej, odnoszącej się do jego zadania pasterskiego, ustalenie norm prawnych o kościelnej władzy rządzenia zarówno w perspektywie Kościoła Powszechnego jak i kościołów partykularnych.

3. „*An placeat ut in parte distincta legislatio habeatur de bonis Ecclesiae temporalibus seu de iure patrimoniali Ecclesiae?*”

— Wynik głosowania (10 głosów *placet*, 0 *non placet*) pokazał, że konsultorowie wypowiedzieli się za poświęceniem odrębnej części Kodeksu kościelnemu prawu majątkowemu.

4. „*An placeat ut in parte distincta habeatur legislatio de iure poenali?*”

— Z głosowania (10 głosów *placet*, 0 *non placet*) wynika, że konsultorowie życzyli sobie, aby prawo karne zostało opracowane w odrębnej części Kodeksu.

5. „*Utrum in eadem parte, per diversas sectiones, legislatio contineri debeat de procedura iudiciali, contentiosa et criminali, et de procedura in recursu administrativo servanda?*”

„*An normae de procedura administrativa tradi debeant ubi agitur de actibus administrativis aut de actibus potestatis executivae?*”

— Ponieważ konsultorowie głosowali (7 głosów *placet*, 3 *non placet*) za umieszczeniem w tej samej części Kodeksu prawodawstwa dotyczącego postępowania sądowego, administracyjnego i karnego oraz rekursu administracyjnego, głosowanie nad drugą częścią pytania nie odbyło się.

6. „*An placeat, ut conficiatur pars distincta in qua habeatur legislatio*

³⁸ Tamże, 106 i 107, przyp. 11.

de fontibus iuris (leges et consuetudines) et de actibus administrativis qui influunt in condicionem iuridicam personarum?"

— Konsultorowie opowiedzieli się (9 głosów *placet*, 1 *non placet*) za zamieszczeniem w odrębnej części Kodeksu prawodawstwa o źródłach prawa (ustawy i zwyczaje) oraz o działaniach administracyjnych wpływających na położenie prawne osób.

7. *„Utrum placeat ut pars distincta habeatur de Populo Dei in qua duplex contineatur sectio: 1ª sectio: Complectens legislationem de personis in genere et in specie, videlicet: 1° de personis physicis et de personis iuridicis seu moralibus, ubi habeatur legislatio de obligationibus et iuribus omnium christifidelium (etiam de eorum iure associationis); 2° de variis statibus personarum, seu de clericis, de laicis, de iis qui sunt in statu perfectionis. 2^a sectio: Complectens legislationem de Hierarchia in Ecclesia constituta?"*

„An potius placeat ut pars distincta habeatur de exercitio iuris associationis (seu de consociationibus in Ecclesia), in qua contineretur legislatio tum de consociationibus eorum qui sunt in statu perfectionis tum de aliis consociationibus christifidelium?"

— Konsultorowie głosowali (9 głosów *placet*, 1 *non placet*) za sporządzeniem odrębnej części Kodeksu o Ludzie Bożym, która dzieliłaby się na dwa działy: 1. obejmujący ogólne i szczegółowe przepisy prawa osobowego, a mianowicie: po pierwsze normy dotyczące osób fizycznych i moralnych, które zawierałyby również przepisy określające obowiązki i prawa wszystkich wiernych, łącznie z prawem do stowarzyszania się, oraz po drugie normy odnoszące się do wszystkich trzech stanów w Kościele, tj. duchownego, świeckiego i zakonnego; 2. dział traktujący o prawodawstwie dotyczącym struktury hierarchicznej Kościoła.

Ponieważ w kolejnym głosowaniu upadła druga część pytania (2 głosy *placet*, 6 *non placet*) w sprawie ewentualnego opracowania odrębnej części Kodeksu o stowarzyszeniach w Kościele, przedłożono konsultorom kolejne szczegółowe pytanie:

„Utrum placeat distinctis partibus agere de religiosis (seu de consociationibus eorum qui sunt in statu perfectionis) et de associationibus aliorum christifidelium (seu de iure associativo)?"

— Z przebiegu głosowania (5 głosów *placet*, 3 *non placet*) wynika, że konsultorowie byli w większości za potraktowaniem w odrębnych działach prawa zakonnego i przepisów prawnych dotyczących stowarzyszeń innych wiernych.

8. *„Utrum placeat ut ius matrimoniale habeatur in parte de Sacramentis?"*

„An inseri debeat in partem de personis?"

— Ponieważ w wyniku głosowania (7 głosów *placet*, 1 *non placet*) konsultorowie opowiedzieli się za umieszczeniem prawa małżeńskiego w dziale o sakramentach, nie było potrzeby głosowania nad drugą częścią pytania.

9. *„Utrum de baptismo agendum sit ubi de christifidelium obligationibus et iuribus, atque de Ordine ubi de clericis tractatur?"*

„An sufficiat ut in iisdem titulis affirmetur connexio cum his Sacramentis, et ad legislationem de Sacramentis remittatur?"

— Ponieważ konsultorowie głosowali przeciw włączeniu sakramentu

chrztu do działu o obowiązkach i prawach wiernych, a sakramentu kapłaństwa do działu o stanie duchownym (1 głos *placet*, 7 *non placet*), odbyło się głosowanie nad drugą częścią pytania, w którym to głosowaniu wypowiedzieli się oni za zaznaczeniem w obydwóch wymienionych działach związku z tymi dwoma sakramentami i pozostawieniem tychże w dziale dotyczącym sakramentów (8 głosów *placet*, 0 *non placet*).³⁹

Po rozstrzygnięciu spornych problemów drogą głosowania zespół *De ordinatione systematica novi Codicis* zaproponował następujący projekt nowego układu systematycznego przyszłego Kodeksu; zakładając równocześnie odrębne opracowanie Kodeksu prawa konstytucyjnego:

I. *Legislatio de fontibus iuris (leges et consuetudines) atque de actibus administrativis qui influunt in condicionem iuridicam personarum (dispensationes, privilegia, etc.).*

II. *Legislatio de Populo Dei, in genere, et in specie: 1° De personis physicis in genere (ubi habeatur legislatio de obligationibus et iuribus omnium christifidelium). De personis iuridicis seu moralibus (ubi continueatur etiam legislatio de associationibus fidelium).*

2° *De personis physicis in specie seu de variis statibus fidelium: de clericis, seu de iis qui in Sacram Hierarchiam cooptantur; de laicis; de iis qui sunt in statu perfectionis (ubi habeantur normae de eorum associationibus).*

3° *Normae de Hierarchia in Ecclesia constituta.*

III. *Legislatio de tribus muneribus Ecclesiae:*

1^a *Sectio. Normae de Magisterio Ecclesiastico, seu de munere docendi.*

2^a *Sectio. Normae de Sacramentis, de Sacramentalibus et de cultu divino (inclusis locis et temporibus sacris) seu de munere sanctificandi.*

3^a *Sectio. Normae de regimine Ecclesiae seu de munere regendi; de variis organis regiminis et de exercitio potestatis regiminis, tum in Ecclesia universali, tum in Ecclesiis particularibus.*

IV. *Legislatio de bonis Ecclesiae temporalibus seu de iure patrimoniali Ecclesiae.*

V. *Legislatio de iure poenali.*

VI. *Legislatio de tutela iurium in Ecclesia:*

1^a *Sectio. Normae de procedura iudiciali, contentiosa et criminali.*

2^a *Sectio. Normae de procedura in recursu administrativo servanda*".⁴⁰

Projekt nowego układu systematycznego przyszłego Kodeksu został w dniu 20 kwietnia przekazany członkom komisji kardynalskiej PKRK wraz z relacją dotyczącą całokształtu prac zespołu „*De ordinatione systematica novi Codicis*”. Na sesji plenarnej komisji kardynalskiej, która odbyła się w dniu 28 maja 1968 r., miało miejsce głosowanie nad zaproponowanym projektem. W wyniku tego głosowania kardynałowie:

1. opowiedzieli się za odrębnym opracowaniem Kodeksu prawa konstytucyjnego (31 głosów *placet*, 9 *placet iuxta modum*, 0 *non placet*);

2. przyjęli wszystkie poszczególne wyodrębnione w projekcie nowego układu systematycznego części, zgłaszając jednak liczne poprawki (w su-

³⁹ Tamże, 107—110.

⁴⁰ Tamże, 111—112.

mie było 168 głosów *placet*, 70 *placet iuxta modum*, 2 *non placet* oddanych w 6 kolejnych głosowaniach nad poszczególnymi częściami projektu);

3. zatwierdzili prowizorycznie⁴¹ całość tego układu (27 głosów *placet*, 12 *placet iuxta modum*, 1 *non placet*)⁴².

Liczne poprawki oraz prowizoryczne zatwierdzenie nowego układu systematycznego przyszłego Kodeksu przez komisję kardynalską pozostawiają kwestię jego ostatecznego kształtu nadal otwartą, co zresztą jest zgodne z dziesiątą częścią podstawowych zasad rewizji KPK. Dalsze prace kodyfikacyjne mogą jeszcze dodatkowo naświetlić ten problem. Niemniej jednak kształt ten został już wyraźnie zarysowany. Jest on w pewnej mierze kompromisem między umiarkowanymi i bardziej radykalnymi poglądami współczesnych kanonistów na ten temat.⁴³

W miarę upływu lat ta prowizoryczna i ramowa konstrukcja przyszłego Kodeksu będzie się coraz bardziej wypełniała żywym tworzywem prawnym w postaci schematów kanonów, które przygotowują zespoły robocze PKRK. Do maja 1969 r. opracowały one już około 1200 takich schematów.⁴⁴ Z miesiąca na miesiąc przybywają nowe.⁴⁵ Zespoły konsultorów pracują według z góry ustalonego przez kardynała Felici harmonogramu, zbierając się periodycznie na swoje sesje, których w samym tylko bieżącym roku od stycznia do maja odbyło się ogółem dwanaście.⁴⁶ Opracowane przez konsultorów schematy będą sukcesywnie rozpatrywane przez komisję kardynalską PKRK. Następnie po ich aprobacie przez papieża zostaną one przekazane episkopatowi światowemu za pośrednictwem albo Synodu Biskupów, albo Konferencji Biskupów poszczególnych krajów. Dopiero po zaopiniowaniu nowego Kodeksu przez biskupów zostanie przeprowadzona jego ostateczna redakcja i nastąpi jego promulgacja przez papieża.

Nowy Kodeks będzie promulgowany albo partiami, podobnie jak to dotychczas miało miejsce w wypadku Kodeksu dla Kościołów Wschodnich, albo od razu w całości jak KPK w 1917 r.⁴⁷

3. Kodeks kościelnego prawa konstytucyjnego

Trzecim węzłowym problemem w dziele odnowy prawa kanonicznego jest opracowanie zbioru ustaw zasadniczych, zawierających kościelne prawo konstytucyjne.⁴⁸ Postulat opracowania takiego zbioru wysuwali

⁴¹ COM 1, 44 i 46, przyp. oznaczony gwiazdką.

⁴² COM 2, 112—113.

⁴³ Por. W. Rymarz, OFM Cap, art. cyt., 38—48; P. Huizing, art. cyt., 635—636.

⁴⁴ Por. kard. P. Felici, *A che punto è la preparazione del Codice...*, 73.

⁴⁵ Ponieważ aktualny postęp prac nad redakcją przyszłego Kodeksu przedstawił bp W. Wójcik, konsultor PKRK, na podstawie ustnych informacji otrzymanych w Rzymie, pomijam to zagadnienie. Zob. artykuł *Stan prac nad rewizją Kodeksu Prawa Kanonicznego*, *Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* 13 (1970) n. 2, 69—70.

⁴⁶ COM 2, 121—122.

⁴⁷ Por. bp W. Wójcik, tamże.

⁴⁸ Terminologia stosowana przez COM 1—2 nie jest jednolita. Używane są nazwy: „Codex Fundamental^{is} Ecclesiae”: „Lex Fundamental^{is} Ecclesiae”, niekiedy z bliższym określeniem „ius constitutivum (constitutionale) Ecclesiae continens”; „Constitutio Ecclesiae”. — W dalszym ciągu artykułu zostanie użyty skrót: CF.

od dłuższego już czasu kanoniści.⁴⁹ Nic więc dziwnego, że sprawa ta znalazła się dosyć wcześnie na warsztacie PKRK, bo jeszcze w okresie tzw. nieoficjalnych prac przygotowawczych. 6 maja 1965 r. bowiem odbyło się za zgodą papieża Pawła VI poufne posiedzenie konsultorów pod przewodnictwem kardynała Piotra Ciriaci, ówczesnego przewodniczącego PKRK. Kardynał przedstawił na nim trzy podstawowe problemy, którymi mieli zająć się konsultorzy.⁵⁰ W skład pierwszego z nich wchodziła właśnie sprawa ewentualnego opracowania CF, który byłby niejako podwaliną przyszłej kodyfikacji.⁵¹ Opracowaniem tego zagadnienia zajęła się jedna z trzech tymczasowych komisji, które na propozycję kardynała Ciriaci zostały wyłonione drogą głosowania spośród konsultorów. Owocem kilkumiesięcznej pracy tych komisji było zredagowanie z początkiem października 1965 r. projektu, który zatytułowano *Quaestiones fundamentales*. Projekt ten przesłano wszystkim członkom komisji kardynalskiej PKRK, która miała się zebrać w niedługim czasie na sesję plenarną.⁵²

Zanim jednak zwołano sesję komisji kardynalskiej, do dyskusji na temat ewentualnego opracowania CF włączył się sam papież Paweł VI. W przemówieniu wygłoszonym na uroczystej inauguracji prac PKRK w dniu 20 listopada 1965 r. poruszył on m. i. tę właśnie kwestię, przedstawiając ją w formie tezy dyskusyjnej, dla której PKRK będzie dopiero musiała znaleźć rozwiązanie w toku swojej działalności: „*Peculiaris vero hic exsistit quaestio eaque gravis, eo quod duplex est Codex Iuris Canonici, pro Ecclesia Latina et Orientali, videlicet num conveniat communem et fundamentalem conditi Codicem, ius constitutum Ecclesiae continentem*”.⁵³

Stanowisko zajęte przez papieża, aczkolwiek nie nosiło w sobie najmniejszego znamiona rozstrzygnięcia autorytatywnego, podkreślało jednak ważność omawianego problemu dla zamierzonej kodyfikacji prawa kościelnego. Sprawa ta znalazła się zresztą wkrótce na obradach sesji plenarnej komisji kardynalskiej PKRK w dniu 25 listopada 1965 r. Kardynałowie mieli w perspektywie przedłożonych im tzw. *Quaestiones fundamentales* wypowiedzieć się m. i. na temat celowości opracowania CF:

„*An conficere expediat unum vel duplicem Codicem Iuris Canonici, distinctum pro Orientalibus et pro aliis, simul cum aliquo Codice Fundamentalibus?*”.⁵⁴

Ponieważ komisja kardynalska uznała za stosowne podjęcie prac nad schematem CF, opracowano jego wstępny projekt, któremu nadano tytuł: *Prima quaedam adumbrata propositio Codicis Ecclesiae fundamentalis*.⁵⁵

Wstępny projekt schmatu CF został udostępniony wszystkim członkom komisji koordynacyjnej PKRK, która obradowała nad nim w dniach

⁴⁹ Por. M. Żurowski, SJ, *Posoborowe spojrzenie na prawo kanoniczne*. W: *Kościół w świetle Soboru*. Praca zbiorowa, Poznań 1968, 524—526; H. Heimerl, art. cyt., 475—481; P. Huizing, art. cyt., 636—640.

⁵⁰ COM 1, 36—37.

⁵¹ Tamże, 37.

⁵² Tamże.

⁵³ AAS 57 (1965) 988.

⁵⁴ COM 1, 42.

⁵⁵ COM 2. 114.

26—27 lipca 1966 r. Konsultorowie w czasie dyskusji doszli do wniosku, że chociaż projekt posiada swoje dodatnie strony, należy go jednak gruntownie przepracować. Najważniejsze z postulowanych zmian można ująć w trzech zasadniczych punktach:

1. Ze względu na samą naturę Kościoła i dobro ruchu ekumenicznego CF musi odzwierciedlać autentyczny obraz Kościoła i prowadzić do jego właściwego pojmowania. Dlatego CF nie może mieć jedynie charakteru prawnego, ale również teologiczny. Taki charakter CF zapewni lepsze poznanie Kościoła, jego struktury określonej przez Boskiego Założyciela oraz podstawowych prawd objawionych, na których ona się opiera.

2. CF powinien ukazać pojęcie i ustrój Kościoła, zgodnie z doktryną Soboru Watykańskiego II, która przedstawia go jako wspólnotę Ludu Bożego i określa zadania oraz prawa, jakie wszyscy wierni w nim posiadają.

3. Zadaniem CF ma być również sprecyzowanie relacji, jakie zachodzą między Kościołem a wspólnotą ludzką, i rozpatrzenie ich z punktu widzenia Kościoła.⁵⁶

Postulaty konsultorów sprawiły, że opracowano nowy projekt CF, który nazwano *Lex Ecclesiae Fundamentalis. Altera quaedam adumbratio propositionis*.⁵⁷ Projekt ten na posiedzeniu komisji koordynacyjnej, które odbyło się w dniach 3 i 4 kwietnia 1967 r., został zaaprobowany co do jego istotnej treści. Całość CF wymagała jednak dalszego jeszcze dopracowania. Dlatego — celem usprawnienia prac w tym zakresie — powołano do życia specjalny zespół roboczy, któremu nadano nazwę *Coetus de lege fundamentalis Ecclesiae*.⁵⁸ Zespół ten, który korzystał z wydatnej pomocy teologów i kanonistów, reprezentujących różne kierunki i szkoły w obrębie swoich dyscyplin naukowych, trzykrotnie — w dniach 28—31 października 1968 r., 3—7 marca i 16—24 maja 1969 r. — obradował nad schematem CF i przeprowadził dalsze jego zmiany.⁵⁹

Zagadnienie CF znalazło się również na obradach I Synodu Biskupów w 1967 r. Ojcowie synodálni w licznych swoich wystąpieniach wypowiadali się za koniecznością opracowania CF.⁶⁰ Kardynał Felici dwukrotnie zabierał głos w dyskusji synodalnej na temat CF, podkreślając trudności stojące przed PKRK w tej dziedzinie i prosząc biskupów o pomoc w dalszych pracach.⁶¹ Również w czasie I. Nadzwyczajnego Synodu Biskupów w 1969 r. kardynał referując w dniu 21 października stan prac nad nowym Kodeksem, szczególną uwagę poświęcił CF. Wyraził przy tym żal, że dotąd PKRK nie otrzymała spodziewanej pomocy w jego redagowaniu.⁶² Równocześnie wyjaśnił, że opracowany przez zespół *De Lege Fundamentalis Ecclesiae* schemat CF zostanie przekazany do dalszego rozpatrzenia — zależnie od decyzji papieża — albo komisji kardynalskiej PKRK, albo Komisji Teologicznej, a następnie zostanie przedłożony pa-

⁵⁶ COM 2, 114—115.

⁵⁷ Tamże, 115.

⁵⁸ Tamże i COM 1, 47.

⁵⁹ COM 2, 215.

⁶⁰ Por. k. s. A. Przybyła, art. cyt., 167—169.

⁶¹ „...difficultates multae sunt. Si potestis nos adiuvare, adiuuate nos” (COM 2, 98). Por. również COM 2, 92—93.

⁶² „Iuvamen habuimus, sed non multum adhuc” (COM 2, 117).

pieżowi, który zadecyduje o sposobie poddania go ocenie biskupów.⁶³ Jak się wkrótce — bo już w trzy dni po wystąpieniu kardynała Felici — okazało, decyzją Pawła VI schemat CF został przekazany nie tylko członkom komisji kardynalskiej PKRK, co było do przewidzenia, ale również kardynałowi Franciszkowi Šeperowi, przewodniczącemu Komisji Teologicznej, z poleceniem, aby komisja zajęła się jego dokładnym studium.⁶⁴

Schemat CF składa się ze wstępu oraz trzech rozdziałów:

1. *De Ecclesia seu de Populo Dei*;
2. *De Ecclesiae muneribus*
3. *De Ecclesia et hominum consortione*

i obejmuje 123 strony druku.⁶⁵ Z całą pewnością będą jeszcze dodane później pewne przepisy końcowe, przy pomocy których prawodawca ustali znaczenie prawne CF odnośnie innych praw kościelnych, które już zostały wydane albo które będą dopiero promulgowane w przyszłości.⁶⁶

III. ZAKOŃCZENIE

Prace nad redakcją CF w szczególniejszy sposób dowodzą, że rewizja KPK przybrała charakter dogłębnej odnowy prawa kościelnego.⁶⁷ Uwydatniły one również pogłębiający się związek między prawem kanonicznym a teologią oraz ujawniły jego otwarcie się na ruch ekumeniczny. To otwarcie objawiło się nie tylko w uwzględnieniu dobra ruchu ekumenicznego w pracach kodyfikacyjnych,⁶⁸ ale również w zaproszeniu przedstawicieli innych Kościołów Chrześcijańskich do udziału w działalności PKRK w charakterze obserwatorów-doradców.⁶⁹

Momentu ogłoszenia nowego Kodeksu dziś jeszcze nie sposób przewidzieć, chociaż prace nad nim są obecnie już bardzo zaawansowane. Jedno wszakże nie ulega wątpliwości, że Kodeks ten nie będzie poprawioną reedycją KPK, ale na wskroś nowym zbiorem prawa kościelnego, wyrosłym z inspiracji Soboru Watykańskiego II oraz dostosowanym do warunków życia i działania posoborowego Kościoła. Wizję tej przyszłej kodyfikacji prawa kanonicznego, jej pastoralny cel i charakter nakreślił papież Paweł VI w swoim przemówieniu, wygłoszonym do uczestników Międzynarodowego Kongresu Kanonistów w dniu 25 maja 1968 r.: „*(Ecclesia) ... hisce temporibus, leges renovans suas, non alio contendit,*

⁶³ Tamże, 117—118.

⁶⁴ Tamże, 119—120.

⁶⁵ Cyt. wg bp W. Wójcik, Stan prac..., 69.

⁶⁶ COM 2, 115—116.

⁶⁷ Kardynał P. Felici już 27 maja 1967 r. w swoim przemówieniu, wygłoszonym na uroczystej akademii ku czci 50-lecia promulgacji KPK, zapowiedział, że nowa kodyfikacja nie będzie miała charakteru zwykłej rewizji KPK: „... la necessità di una nuova Codificazione. Questa non può tuttavia limitarsi ad una pura e semplice revisione delle norme ora in vigore, ma deve soddisfare in pieno al nuovo spirito e muoversi verso i nuovi orizzonti, aperti largamente dalla grande Assise Ecumenica... (COM 1, 58).

⁶⁸ „...attento etiam spiritu oecumenico...” (COM 2, 114).

⁶⁹ Por. kard. P. Felici, *A che punto è la preparazione del Codice...*, 73. — W pracach PKRK obecnie bierze udział trzech reprezentantów Braci Odtączonych. Por. Tygodnik Powszechny 24 (1970) n. 28, 5.

quam ut iisdem legibus suis confirmet ac tueatur sinceram illam novamque impulsionem ad vitam christianam instaurandam, quam Concilium Vaticanum secundum exoptavit atque promovit".⁷⁰

NOTITIAE DE REBUS AD REVISIONEM CODICIS JURIS CANONICI SPECTANTIBUS

S u m m a r i u m

Brevis haec elucubratio in tres partes dividitur, videlicet:

- I. Introductio
- II. Problemata cardinalia ad revisionem Codicis Iuris Canonici pertinentia
 1. Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant
 2. Definitio provoriae ordinationis systematicae novi Codicis
 3. Codex Fundamentalis ius consitutivum Ecclesiae continens
- III. Conclusio.